

Eponímia mèdica catalana.

Felip Proubasta i Masferrer: la maniobra de Proubasta

Elena Guardiola, Josep-Eladi Baños

Facultat de Medicina. Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya. Vic; Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Barcelona.

L'epònim

Maniobra de Proubasta. Varietat de la maniobra de Bonnaire per a la dilatació del coll uterí en el part; també era anomenada maniobra de la papallona o procediment de la papallona¹.

Felip Proubasta i Masferrer, l'home

Felip Proubasta i Masferrer (Figures 1 i 2) va néixer a Mataró (Maresme) el 16 d'abril de 1866²⁻⁴. El seu pare era professor de segona ensenyança i fou director del Col·legi de Sant Hermenegild de Barcelona⁴. Va fer els primers estudis a Mataró, al col·legi Valldemia, i els continuà a Barcelona. En acabar el batxillerat, seguint els desitjos del seu pare, estudià i es llicencià en Ciències^{5,6}; però ell s'inclinà per la medicina i, seguint la seva vocació, es matriculà a la Facultat de Medicina^{4,7,8}. Va ser un estudiant molt brillant que, a més, participà activament en la vida estudiantil, essent president de l'Ateneu d'Alumnes de la Facultat⁹.

Es llicencià en Medicina l'any 1888 i va obtenir el Premi extraordinari de Llicenciatura^{6,10}, distinció que en els deu anys anteriors només havia estat concedida una vegada⁶.

Es doctorà a Madrid el 1891, amb la tesi *Tratamiento de las estrecheces pélvicas (versión o fórceps)*^{2,3}. Mentre va ser en aquella ciutat, es pagà les despeses que tenia treballant com a taquígraf; un dels llocs on va treballar va ser el Congrés dels Diputats^{4,7}. En aquesta vessant, participà activament en la Corporació del Sistema Garriga de Barcelona, associació de la qual fou secretari quan tenia només 20 anys¹¹.

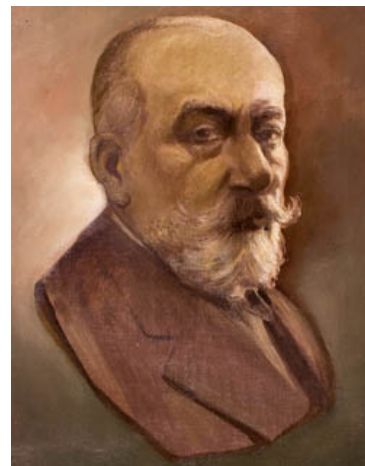

FIGURA 1. Felip Proubasta i Masferrer (1866-1939). Retrat que hi ha a la seu de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears

Amb la intenció de dedicar-se a l'obstetrícia i la ginecologia, el mes d'octubre de 1888 marxà cap a París per ampliar els seus coneixements (la premsa se'n feu ressò, destacant el seu brillantíssim expedient acadèmic⁶); allà s'hi va estar tres anys. Els seus objectius eren entrar en un hospital com a ajudant d'algun metge d'aquesta especialitat i assistir a les conferències que es feien a les càtedres de Medicina i de Cirurgia de la Universitat de París⁴. Durant aquesta etapa parisenca fou intern al Servei d'Obstetrícia de l'Hospital General. Això li va permetre disposar de mitjans econòmics per viure en aquella capital; a més, augmentà i aprofundí en els seus coneixements, gràcies a la pràctica mèdica i a les intervencions quirúrgiques que feia a l'hospital i a la formació que adquirí assistint a la Universitat de París^{7,8}.

Quan tornà a Barcelona, s'hi establí definitivament (ens consta que va viure uns anys a la Rambla de Sant Josep¹² i després al carrer Diputació^{13,14}), on va ser un reconegut internista¹⁵, a més de dedicar-se a la seva especialitat. No va deixar, però, de participar en congressos i reunions internacionals com, per exemple, el Congrés Internacional d'Obstetrícia i Cirurgia que va tenir lloc a Ginebra l'any 1896¹⁶.

Correspondència: Elena Guardiola
Barcelona
Adreça electrònica: elenaguardiola.eg@gmail.com

FIGURA 2. Retrat de Felip Proubasta i Masferrer (1866-1939). Galeria de Presidents del Col·legi de Metges de Barcelona (Font: Galeria de Metges Catalans)

A Barcelona, treballà amb Ramon Turró al seu laboratori i col·laborà amb l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques; d'aquesta institució en fou secretari general (1904-1905), essent president Miquel A. Fargas, i, anys més tard (1916-1918), president (Figura 1), essent llavors l'encarregat de fer el discurs de la sessió inaugural de cada curs⁸.

Proubasta fou un defensor del paper que l'Acadèmia havia de jugar en la vigilància de les condicions sanitàries a Catalunya, tant des del punt de vista mèdic com a través de la consideració d'altres aspectes socials i legals. Per aconseguir això, considerava fonamental el treball interdisciplinari entre els metges i altres professionals. També tenia molt clar que el català havia de ser la llengua oficial de l'Acadèmia, tot i que alguns dels membres no hi estaven d'acord i malgrat les dificultats que comportava trencar el domini del castellà. Va crear, amb aquesta finalitat, una comissió que es dedicava a recollir i estudiar el lèxic català relacionat amb les ciències naturals; fou la contribució que es va fer al *Diccionari català-valencià-balear*, l'obra que, des de Mallorca, coordinava mossèn Antoni Maria Alcover⁸.

Fou també president de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya des de 1905¹⁷ i a ell es deu l'organització del 1r Congrés d'Higiene de Catalunya, que se celebrà a Barcelona el 1906 i del qual ell ostentà la presidència científica^{8,18}. Aquest fou el primer congrés mèdic que es desenvolupà en català; Proubasta va fer en aquesta llengua els seus parlaments, cosa que no feren els representants institucionals de l'Ajuntament i de la Diputació que hi assistiren¹⁸.

Fou acadèmic numerari de la Reial Acadèmia de Medi-

cina i Cirurgia de Barcelona. Escollit el 1911, el 25 de febrer va llegir el discurs d'ingrés, *Higiene del parto*; la resposta va anar a càrrec de Valentí Carulla¹⁹. L'any 1923 fou l'encarregat de la conferència d'inici de curs, que portà per títol *Tratamiento de la fiebre puerperal*^{2,3}.

De bon principi, s'involucrà en l'organització dels Congressos de Metges de Llengua Catalana, el primer dels quals va tenir lloc l'any 1913, i va ser el vicepresident del tercer, que se celebrà a Tarragona; en aquest congrés presentà una ponència sobre septicèmies puerperals d'origen urinari⁵.

Fou una persona molt activa, que participà en moltes entitats i activitats mèdiques i científiques, però també de la comunitat i de la seva ciutat.

Proubasta fou un dels membres fundadors del Sindicat de Metges de Catalunya, essent-ne vicepresident i també president (Figura 3); també va ser director i redactor del *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, en els períodes 1922-1925 i 1928-1931⁸.

Involucrat amb la seva ciutat, l'any 1923 Felip Proubasta va ser elegit regidor i segon tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona, quan començà la dictadura de Primo de Rivera^{2,3}. Va dimitir però, uns anys després, el 1936, es va tornar a presentar a les eleccions municipals i tornà a ser elegit, essent llavors vocal de la Comissió Provincial de Sanitat⁸.

El mateix any 1923 fou elegit president del Col·legi de Metges. Ho va ser fins el 1927 (Figura 2). Durant aquest període va participar a la 6a Assemblea Nacional de Col-

FIGURA 3. Fotografia dels assistents al dinar celebrat després de l'Assemblea de delegats del Sindicat de Metges de Catalunya l'any 1923. Felip Proubasta és el tercer per l'esquerra de la segona fila començant per baix (Font: Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya. 1923;4(37):15)

legis de Metges d'Espanya (1926) i es va reprendre la publicació del *Boletín del Colegio Oficial de Médicos de la provincia de Barcelona*. El seu mandat destacà per la transparència en la gestió econòmica, l'impuls de comissions específiques, i la creació d'un consultori jurídic i del Patronat d'Orfes⁸.

Els anys 1929-1930 fou escollit president de la Secció de Literatura i Filosofia Mèdiques de la Reial Acadèmia, essent president August Pi i Sunyer. També fou membre de la Junta de la Societat Medicofarmacèutica dels Sants Cosme i Damià i en dirigí la revista des de 1930⁸.

Felip Proubasta va publicar un centenar d'articles, tant de la seva especialitat com de molts altres temes, com, per exemple, un estudi, amb Josep Tarruella i Àlvar Presta, sobre el paludisme a Barcelona (1903)²⁰ o un estudi sobre l'etiologia de la febre tifoidal, de nou a Barcelona, amb A. Salvat Navarro (1922)²¹. També desenvolupà una intensa activitat com a conferenciant (algunes de les conferències després es van publicar), tant sobre temes relacionats amb la ginecologia i l'obstetrícia com amb altres d'interès més social o general. Entre aquests últims, destacà *La carestia de la vida en Barcelona y Cataluña*²², el 1935. També col·laborà en la secció "Consell de Metje", que es començà a publicar a la revista *En Patufet* l'abril de 1904²³.

Entre les revistes mèdiques amb què va col·laborar i en les quals va publicar diversos treballs trobem *Cataluña Médica*, *Revista de Medicina* i *Annals de Medicina*⁵. A *La Medicina Catalana* formà part del Consell de Redacció des de la seva fundació el 1933 (el primer número es publicà el 15 d'octubre²⁴; Leandre Cervera i Astor n'era el redactor en cap) fins a la seva desaparició el 1938⁸.

Fou un home treballador i inquiet que no parà d'aprofundir en els coneixements mèdics per estar plenament actualitzat en les darreres innovacions de les tècniques mèdiques i quirúrgiques. Així, per exemple, als 45 anys va aprendre l'alemany per poder llegir els llibres d'Obstetrícia i Ginecologia en la seva versió original⁴ i a l'Hospital Clínic complementà la teoria amb l'estudi en el cadàver^{4,7}.

Més enllà de la medicina

Proubasta va tenir una àmplia activitat relacionada amb l'esport; freqüentà les sales de gimnàstica i el fomentà en general. S'hi involucrà participant com a àrbitre, jutge o jurat en competicions de diferents esports com la gimnàstica²⁵, el polo a peu (*gowret* o *gouret*)^{26,27} o l'aixecament de pesos²⁸.

Fou també l'organitzador de competicions esportives, entre les quals hi hagué diversos partits de futbol (*foot-ball* en aquella època)²⁹. Algunes d'aquestes competicions les impulsava des de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya —de la qual, com hem dit abans, en va ser president—, juntament amb altres "entitats barcelonines interessades en el foment i la prosperitat de la cultura física" i comptant amb

la col·laboració d'altres metges com Pi i Sunyer, Teixidor, Pla i Armengol i Verderau³⁰.

També participà i s'involucrà en entitats esportives. Fou vocal de la Federación Gimnástica Española^{31,32}; el seu nomenament va anar acompanyat d'una nota del Comitè Executiu de la Federació que, entre altres lloances dedicades al seu currículum mèdic, deia: "Sus entusiasmos por la gimnasia higiénica y terapéutica y por los ideales de la 'Federación Gimnástica Española' se han manifestado claramente por el valioso concurso que ha prestado [...] Formó parte de distintos Jurados y ha sido en justa recompensa nombrado Vocal del Comité Ejecutivo, de lo que deben felicitarse cuantos se interesan por el porvenir de tan importante Asociación"³³. Va aprofitar també les pàgines de revistes com *Los Deportes* per publicar alguns articles encaminats a convèncer la població perquè portés una vida sana i fes esport. Un exemple n'és el que titulà, l'any 1900, "De algo que importa y mucho se olvida", dirigit especialment a les famílies benestants: hi repassava la vida que portaven homes, dones i nens, fent-ne una crítica i convidant a dur una vida més sana i a practicar esport ("Urge que las clases ricas modifiquen su existencia [...] el *mens sana in corpore sano* será siempre una verdad incontrovertible [...] no podemos prescindir, aunque no seamos reincidentes, en proclamar las ventajas que la sociedad española reportaría del cultivo del desarrollo físico, tan despreciado hoy y hasta considerado como causa de depravación [...]")³⁴.

Proubasta practicava tir al colom i participava en competicions, en algunes de les quals va obtenir bons resultats³⁵.

Sembla que també prengué part en negocis ben allunyats de la medicina. En la nostra cerca de documentació hem trobat que formà part del Consell d'Administració que regia la Sociedad General de Carbones de Teruel, constituïda a Madrid el 1901, que comptava amb prop d'un centenar de mines i registres³⁶; així com en el Consell d'Administració de la Carbonífera del Río Martín, filial de l'anterior, amb una propietat de més de 3.000 pertinences a Utrillas i Gargallo (Terol), que es va constituir uns mesos més tard també a Madrid³⁷.

Com a fet anecdòtic, i a causa del seu cognom, revistes humorístiques en van treure el suc i publicaren diversos textos i acudits, com els d'*El Borinot*, quan va ser elegit³⁸ i quan va dimetir³⁹ a l'Ajuntament de Barcelona o *L'Esquella de la Torratxa*, fent referència a una sessió de 1915 a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, que havia acabat després de parlar Felip Proubasta⁴⁰, o a què, amb aquest cognom, deien l'any 1923 "resol la cooficialitat de llengües"⁴¹ (Figura 4).

Com a persona, se l'ha descrit com un home de gran cor, extremadament humil, sempre absorbt en els seus pensaments però que tenia un finíssim sentit de l'humor^{4,7}.

FIGURA 4. Acudits i notes humorístiques publicades a *El Borinot*^{38,39} i a *L'Esquella de la Torratxa*^{40,41} en les quals s'usa el cognom de Felip Proubasta en relació amb la seva activitat com a regidor de l'Ajuntament de Barcelona i també com a metge

Es va casar amb Dolors Castell. Va morir a Barcelona el 6 de febrer de 1939^{2,3} als 72 anys.

La maniobra de Proubasta

Felip Proubasta fou molt reconegut com a ginecòleg i obstetre. El seu interès pel bon desenvolupament de l'embaràs i el part, fos quina fos la condició de la mare i del fetus, el portaren a estudiar i presentar casos diversos, així com a assajar nous mètodes o formes de procedir per evitar al màxim qualsevol problema que pogués sorgir tant durant l'embaràs com, molt especialment, durant el part.

El seu discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Medicina l'any 1911, *Higiene del parto*¹⁹, és un document extremadament interessant que permet conèixer com es desenvolupava i com era l'assistència a un part fa més de 110 anys; com Proubasta anuncia a l'inici del discurs: "[...] permetidme me acoja á la especialidad por mi cultivada y moleste vuestra atención, estudiando las previsiones de que debe rodearse un parto que se ofrece normal, para que su fisiologismo no se perturbe y, sin incidencias patológicas, llegue á buen termino". Proubasta

hi descriu el part normal, amb tot el que l'envolta en aquella època, i les complicacions que es poden presentar, tant les que tenen l'origen en la mare com en el fetus, així com les que poden sobrevenir per una mala actuació de qui els atén (infeccions, ferides...) ("Salvar la vida al feto é impedir que la madre ni siquiera enferme y salga con la mayor integridad anatómica posible, son objetivos bien nobles para un médico y no del todo fáciles de lograr por cierto", afirma). Hi reflecteix les seves inquietuds i el seu interès per tal que el part esdevingui més segur i amb menys complicacions per a la mare i el fill; per a aconseguir-ho, cal que el metge estigui ben format i sàpiga com ha de procedir en cada situació, així "Todo lo que ocurre de anormal y extraordinario en el curso de un embarazo ó de un parto, tiene su motivo de existencia y es atribución del médico investigar la causa sin creer jamás en una veleidat de la Naturaleza" i "Únicamente despertándose la confianza del médico al menor asomo de algo insólito que observe en un hecho, en un detalle, es como garantizará de la mejor manera la vida de la madre y del feto, y si la naturaleza de la complicación posible se escapa, el tocólogo estará, por

lo menos, alerta y la vigilancia atenta constituirá una gran parte del tratamiento de la intervención”¹⁹. Van ser aquestes, màximes que el van guiar en la seva pràctica obstètrica i el portaren a assajar nous procediments per tal de millorar l’assistència al part.

L’any 1915 es publicava el volum 1 de la revista *Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona*, que esdevenia així l’òrgan propi de la Reial Acadèmia, tal i com s’havia aprovat en la sessió ordinària del 13 de febrer: “Los justos anhelos de la Academia comienzan hoy a realizarse; tendrá ésta órgano propio, como similares institutos, para dar publicidad a sus labores y ensanchar sus relaciones científico-profesionales con ventajas, seguramente, para ella”⁴². Aquest volum, tot i dur la data de 1915, incloïa sessions i comunicacions que havien tingut lloc durant els anys 1915 i 1916. S’hi van publicar dos treballs de Felip Proubasta, el primer corresponia al que havia exposat a la sessió del 30 de gener de 1915: “Comunicación sobre un

caso de aplicación de fórceps en el estrecho superior”⁴³. En el segon, en què no consta la data però que per una publicació posterior sabem que és de 1916, feia una aportació pròpia en el maneig del part distòcic, que publicà amb el títol “Un nuevo procedimiento de parto metódicamente forzado”⁴⁴ (Figura 5). Aquest procediment és el que es coneixeria després com *maniobra de Proubasta* i que es recull actualment en els diccionaris mèdics, definit com “una varietat de la maniobra de Bonnaire per a la dilatació del coll uterí en el part que també era anomenada maniobra de la papallona o procediment de la papallona”¹.

Proubasta descriu per primera vegada aquest procediment que ha ideat i que aplica en determinats casos en l’esmentada publicació⁴⁴. És una maniobra que aplica davant de “algunos casos [*partos enojosos* – *tedious labour de los ingleses*] en que por agotamiento de las fuerzas de la enferma o por iniciarse una infección amniótica, el intervenir, poniendo un término al parto, se impone”. És un

Un nuevo procedimiento de parto metódicamente forzado

DOCTOR F. PROUBASTA

Académico de número

Los partos enojosos (*tedious labour* de los ingleses), si bien son conducidos en su mayoría a buen término únicamente empleando asepsis y paciencia, existen, sin embargo, algunos casos en que por agotamiento de las fuerzas de la enferma o por iniciarse una infección amniótica, el intervenir, poniendo un término al parto, se impone.

La parturiente fué colocada al borde de la cama en posición dorso-sacra, sosteniendo dos personas las piernas; otro individuo hacía presión sobre el fondo de la matriz para obligar a la cabeza fetal a descender lo más posible. Colocado entre las piernas de la parturiente y sentado en una silla baja, introduje el dedo índice de la mano izquierda dentro de la vagina y con él cogí eficazmente el cuello uterino, para lo cual metí toda la extremidad de dicho dedo, esto es; todo lo que comprende la falangeta. Una vez esto logrado, tiré fuertemente del cuello uterino hacia delante y abajo, para facilitar la introducción del otro índice, el de la mano derecha, que hice pasar, cruzándolo, por encima del de la mano izquierda ya introducido. La introducción del segundo índice tiene sus dificultades, que se solventan con sólo aguardar que se presente una contracción uterina; pues el cuello uterino, estirado por el primer dedo índice, forma, al contraerse la matriz, un canal rígido fácil de hallar y de insinuar en él, el segundo dedo. Ya introducidos los dos índices cruzados y ejerciendo con ellos tracciones en el sentido de la flexión, durante el intervalo de las contracciones, fatigué y cansé el cuello uterino hasta lograr una dilatación suficiente para introducir un tercer dedo, el medio de la mano izquierda. Después de practicar tracciones y obtener una nueva y mayor dilatación, hube de reposar, pues el periné de la parturiente, por acción refleja, comprimía mis dedos con tal fuerza contra el pubis, que hube de darles unos momentos de descanso, pues ni los baños de agua caliente eran suficientes para desentumecerlos.

Reanudada la intervención, introduje un cuarto dedo. Con cuatro dedos, adosados dos a dos, o separados como las ramas de un dilatador de Bossi, logré que el cuello fuera totalmente dilatado. Digo dilatado y no dilatado, pues para la dilatación completa precisa un descenso de la cabeza mayor que el existente en mi caso.

Como las contracciones uterinas eran cada vez más espaciadas, decidí terminar del parto con una aplicación de fórceps, saliendo un feto vivo, varón y sin señal ninguna de violencia.

Examinado el aparato genital con valvas, había un pequeño desgarro oblicuo en el cuello uterino y otro de la mucosa vulvar, de tan poca importancia que no necesitaron sutura.

Como para lograr la dilatación actúan los dedos en el sentido de su flexión y cruzados, lo cual recuerda el vuelo de la mariposa, llamo a mi modo de actuar *procedimiento de la mariposa*.

FIGURA 5. Felip Proubasta va presentar el seu nou procediment a la Reial Acadèmia de Medicina. Es va publicar al número 1 de la revista *Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona* (reproducció de l’inici de la publicació i del fragment que correspon a la descripció)⁴⁴

procediment “de parto metódicamente forzado” que, diu, també es podrà aplicar a altres tipus de distòcies i que es caracteritza per no haver de fer servir cloroform i fer servir només dos dits de cada mà, com a màxim, per a realitzar-lo. Justifica que no és necessari l'ús de cloroform en el fet que ha observat que —tot i que això contradiu en certa manera el coneixement del moment— en una sèrie de casos en què ha practicat una dilatació de coll de l'úter sense anestèsia durant el part, les dones, que portaven moltes hores de part, gairebé no han manifestat dolor amb la dilatació digital del coll. Cal tenir en compte, explica, que el coll té poca sensibilitat, però la vulva en té molta; per això, si es dilata el coll sense anestèsia, les molèsties que s'ocasionin a la vulva han de ser mínimes. Per aquests motius, no es poden fer servir els procediments de Harrison i Bonnaire, ja que introdueixen una o les dues mans a la vagina.

Per a explicar el nou procediment, Proubasta descriu amb detall un dels sis casos en què l'ha fet servir amb èxit, el d'una dona que només presentava una dilatació de 2 cm després de moltes hores d'haver-se iniciat el part. Copiem la descripció tal com la fa Felip Proubasta⁴⁴ (Figura 5): “Colocado entre las piernas de la parturiente sentado en una silla baja, introduce el dedo índice de la mano izquierda dentro de la vagina y con él cogí eficazmente el cuello uterino, para lo cual metí toda la extremidad de dicho dedo; esto es, todo lo que comprende la falangeta. Una vez esto logrado, tiré fuertemente del cuello uterino hacia delante y abajo, para facilitar la introducción del otro índice, el de la mano derecha, que hice pasar, cruzándolo por encima del de la mano izquierda ya introducido. La introducción del segundo índice tiene sus dificultades, que se solventan con sólo aguardar que se presente una contracción uterina; pues el cuello uterino, estirado por el primer dedo índice, forma, al contraerse la matriz, un canal rígido fácil de hallar y de insinuar en él, el segundo dedo. Ya introducidos los dos índices cruzados y ejerciendo con ellos tracciones en el sentido de la flexión, *durante el intervalo de las contracciones*, fatigué y cansé el cuello uterino hasta lograr una dilatación suficiente para introducir un tercer dedo, el medio de la mano izquierda. Después de practicar tracciones y obtener una nueva y mayor dilatación, hube de reposar, pues el periné de la parturiente, por acción refleja, comprimía mis dedos con tal fuerza contra el pubis, que hube de darles unos momentos de descanso, pues ni los baños de agua caliente eran suficientes para desentumecerlos. Reanudada la intervención, introduje un cuarto dedo. Con cuatro dedos, adosados dos a dos, o separados como las ramas de un dilatador de Bossi, logré que el cuello fuera totalmente dilatado. Digo dilatado y no dilatado, pues para la dilatación completa precisa un descenso de la cabeza mayor que el existente en mi caso”. En aquest cas, el part va acabar amb l'aplicació de fòrceps.

A aquesta maniobra la bateja com *procediment de la*

papallona: “Como para lograr la dilatación actúan los dedos en el sentido de su flexión y cruzados, lo cual recuerda el vuelo de la mariposa, llamo a mi modo de actuar *procedimiento de la mariposa*”. Explica que aquest procediment l'ha usat amb èxit en altres casos: “Dicho proceder lo he usado en casos de inercia primitiva en los que por el estado de la enferma o por infección amniótica era urgente la terminación del parto. Cabe, evidentemente, utilizarlo para cumplir otras indicaciones”⁴⁴.

El setembre de 1916, Felip Proubasta publica el treball original “El part metódicamente forzado sense anestesia. El procedimiento de la papallona”⁴⁵ a la revista *Anals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya* (Figura 6). És un treball molt detallat, en què repassa l'estat de la qüestió i la seva experiència emprant la dilatació sense cloroform, amb maniobres properes a la que finalment proposa. Fa un repàs de la dilatació bimanual de Bonnaire, que considera que no es pot fer servir en l'assistència domiciliària i sense poder comptar amb l'ús d'anestèsia i “que consisteix, com tothom sab, en lo següent: L'index de la mà dreta penetra dintre el canal cervical i va a trobar l'orifici intern que s'esforça en entrobriar. Així que çò és possible, s'introdueix lo dit mig prop de l'index; aquests dos dits distenen l'orifici intern per a fer puesto als dos dits corresponents de la mà esquerra, que son introduïts de manera que's posin en contacte per la seva cara dorsal als dits homònims de la mà dreta. Allavors, tots quatre, obrant en el sentit de la flexió, verifiquen un veritable masegament escèntric del coll al qui fadiguen en tots sentits, a l'esquerra, a la dreta, abaix, adalt. Ben aviat un quint dit pot unir-se als precedents, seguit, al cap d'algun temps, de son homònim del costat oposat. Arriba així un moment, en que'ls vuit dits són introduïts en el coll, qu'ells distenen perifèricament. El massatge és continuat fins i tan que les polpes digitals poden pendre contacte simultàneament amb les dues parets diametralment oposades i segons tots els diàmetres. Per a fer-se'n càrrec, no hi ha com creuar en forma d'ales de papallona les dues mans, fent moure els dits a l'entorn de l'eix comú format per l'adosament de les articulacions metacarpo-falàngiques”. Aquesta maniobra, a més, explica amb detall, no és gens còmoda per al tocòleg i implica la introducció de les mans dins de la vagina, la qual cosa provoca massa dolor durant una llarga estona i la fa inviable sense anestèsia, sobretot en primíparas.

En idear el nou procediment, però, Proubasta conserva del de Bonnaire l'entrecruament de les mans en forma d'ales de papallona; però el que Bonnaire emprava com a medi de comprovació, Proubasta ho fa servir com a medi d'actuació “car amb mans o tan sols amb dits entrecruats que obrin en el sentit de sa flexió, s'exerceix una força tan efectiva i a la vegada còmoda pel metge, que un coll uterí, davant ella, ha de cedir, dilatant-se si s'actua prudentment, rompent-se si s'obra amb energia brutal”. En aquesta pu-

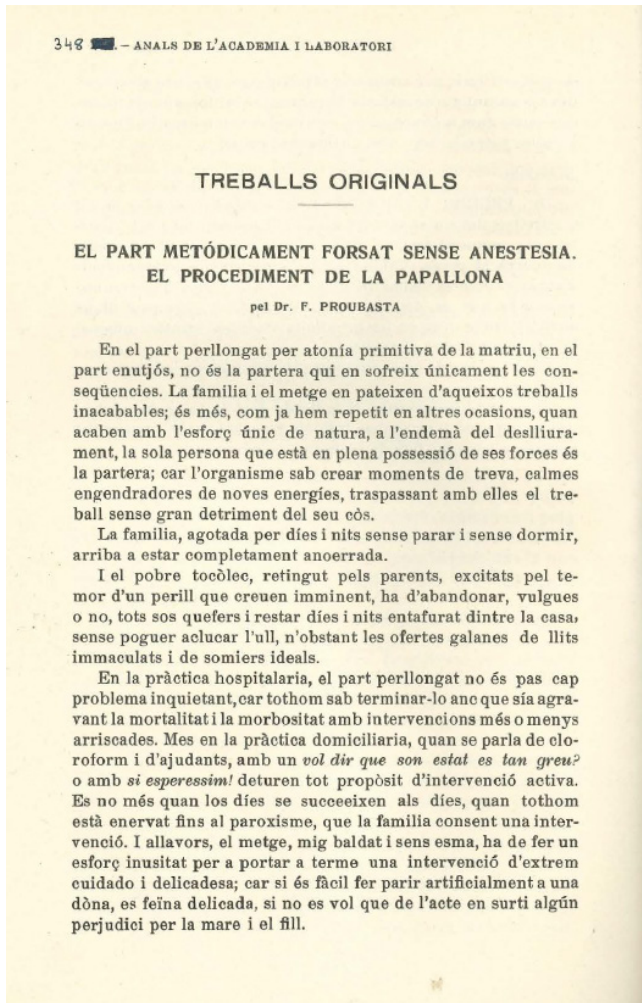

FIGURA 6. Primera pàgina del treball de Felip Proubasta publicat als *Anals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya* el mes de setembre de 1916, on descriu el que ell anomena "procediment de la papallona", que es coneixerà posteriorment com a "maniobra de Proubasta"⁴⁵

blicació explica el mateix cas, del 17 de juny de 1916, que en l'anterior però molt més detalladament i fent un seguiment exhaustiu dels tres dies que va durar el part i de totes les incidències i els tractaments que es van fer servir. El fet de no poder comptar amb un parell d'ajudants per donar cloroform (no ho va autoritzar la família de la dona), diu, el van portar a posar en pràctica aquesta nova maniobra que havia assajat en altres casos, però no en un part sense anestèsia.

En publicacions posteriors, Proubasta descriu diferents casos de distòcies en què ha aplicat el seu procediment, com a "Tres casos de distòcia greu" (1921)⁴⁶ i al recull "Alguns punts de vista moderns de l'Obstetrícia. Casos clínics i comentaris"⁴⁷, comunicació presentada a l'Acadèmia en sessió del dia 10 de maig de 1933.

Aquest no fou l'únic procediment nou que va descriure Felip Proubasta. En la sessió científica de 2 d'octu-

bre de 1933 de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, va presentar el treball "El parto cuidadoso y el médico. Un nuevo procedimiento de rotación cefálica interna"⁴⁸. A més de presentar aquest nou procediment, feia un repàs de l'ús de la maniobra de la papallona, que ja feia molts anys que emprava, sense anestèsia, però afegia: "[...] en la dilatación digital, el dolor despertado no aumenta de manera evidente los sufrimientos naturales del parto, ventaja importante. La anestesia por inyección intrarraquídea, como ha dicho Delmas, favorece en gran manera toda dilatación que se practique en el cuello uterino, y no hay razón para no utilizar semejante ventaja al realizar el procedimiento de la mariposa siempre que se pueda, pese al escaso dolor que provoca". En aquesta ocasió acabava dient: "Me anima la esperanza el que mis dos procedimientos señalados, el de la mariposa y el de rotación cefálica interna por compresión lateral de la frente del feto, alcanzarán el favor de los tocólogos a medida que las vayan conociendo"⁴⁸.

Molt abans, el 1911, Proubasta ja havia descrit un nou procediment de versió per maniobres externes en cas de presentació de tronc decididament transversa⁴⁹. En aquest cas, però, acabava dient humilment: "Avans de terminar, dec dir que si bé'm cap la pretensió de haver sigut el primer en descriure tal procediment y de tenir conciencia d'ell, segurament no he sigut el primer en portarlo a la pràctica. El trobo tan racional y l'execució es tan planera que molts metges deuen haverlo fet inconscienment; una volta terminada la versió, se contentaren en veure satisfactoriament la dificultat vensuda, sense preguntarse com havia tingut lloc, admirantse o no de que'l fetus quedés ab l'occipuci dirigit enrere"⁴⁹.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Maniobra de Proubasta. Diccionari enciclopèdic de medicina (DEMCAT). Versió de treball. Darrera actualització: 5 d'octubre de 2023. Consultable a: <https://www.demcat.cat/ca/diccionaris-portal/183/search/Proubasta?type=basic&condition=contains>. Accés el 8 d'octubre de 2023.
2. Probausta i Masferrer, Felip. Acadèmics. Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Consultable a: <https://ramc.cat/aw-team-member/probausta-i-masferrer-felip/>. Accés el 8 d'octubre de 2023.
3. Corbella J, Séculi J. Nomina graphica academicorum. 1770-2013. I. Membres numeraris de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Gimbernat, 2013;59(*):13-126.
4. Academia de Ciencias Médicas. Libro de Oro de la Academia de Ciencias Médicas publicado con motivo de su LXXV Aniversario. 1878-1953. Barcelona: Impr. Socitra; 1953. p. 88-9.
5. Felip Proubasta. A: Els congressos de metges i biòlegs de llengua catalana. Institut d'Estudis Catalans. Consultable a: https://cmlbc.iec.cat/biografia.asp?id_autor=1520. Accés el 10 d'octubre de 2023.
6. Crònica local y regional. La Dinastia, 27 d'octubre de 1888. p. 2.
7. Carreras M, Garriga M. Proubasta i Masferrer, Felip. A: Carrera i Macià JM, coord. Història de l'Obstetrícia i Ginecologia catalana. Barcelona: Societat Catalana d'Obstetrícia i Ginecologia, Fundació Uriach 1838; 1998. p. 300-1.

8. Ramis i Coris, Joaquim. Felip Proubasta i Masferrer. Galeria de Metges Catalans. Consultable a: <https://www.galeriametges.cat/galeria-fitxa.php?icod=LLK>. Accés el 8 d'octubre de 2023.
9. De Fuentes Sagaz M. Ateneo de alumnos internos de la Facultad de Medicina de Barcelona. Gimbernat. 1992;18:27-31.
10. Notas. La Vanguardia, 1 d'octubre de 1888. p. 2.
11. Anales de la Asociación Taquigráfica (conclusión). La América, 28 de juliol de 1886. p. 11.
12. Anuario del Comercio, de la Industria, de la Magistratura y de la Administración, 1896. p. 974; 1897. p. 982.
13. Anuario del Comercio, de la Industria, de la Magistratura y de la Administración. vol. 1; 1908. p. 974.
14. Anuario Industrial y Artístico de España. vol 2; 1931. p. 280.
15. Sánchez Ripollés JM. Alguns internistes catalans (1900-1936). Gimbernat, 2004;42:11-24.
16. Crónica local. La Dinastía, 30 d'agost de 1896. p. 2.
17. La Junta directiva de la Academia de Higiene de Cataluña. La Vanguardia, 19 de gener de 1905. p. 3.
18. Casassas i Simó O. A la Facultat i el Clínic abans de la inauguració o els metges presents en dos congressos d'ara fa cent anys. Gimbernat. 2006;45(*):27-33.
19. Proubasta F. Higiene del parto. Discurso de recepción del Dr. D. Felipe Proubasta. Discurso de contestación del Dr. D. Valentín Carulla. Barcelona: Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona. Imprenta de F. Badia Canteñes; 1911.
20. Tarruella Albareda J, Presta A, Proubasta F. Contribución al estudio del paludismo en Barcelona. Barcelona: Francisco Badia; 1903.
21. Salvat Navarro A, Proubasta F. La fiebre tifoidea en Barcelona. Estudio de la etiología. Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona. 1922;4(2):45-59.
22. Cursos y conferencias. La Vanguardia, 1 de desembre de 1935. p. 10.
23. Proubasta F. Consell de metje. Sopas y criaturas. En Patufet. 1904;1(16):4-6.
24. Consell de Redacció. La Medicina Catalana. 15 d'octubre de 1933;1(1):portada.
25. Festival gimnástico. Los Deportes: Revista Semanal Ilustrada. 30 de setembre de 1900;4(39):618.
26. Notas locales. La Vanguardia, 27 d'octubre de 1900. p. 2.
27. Los Deportes: Revista Semanal Ilustrada. 30 de setembre de 1900;4(39):615-6.
28. Campeonato de España de levantamiento de pesos. Los Deportes: Revista Quincenal Ilustrada de Cultura Física, Automovilismo, Ciclismo, Foot-Ball,... 15 de juny de 1908;12(496):265.
29. Foot-ball. La Vanguardia, 23 d'agost de 1901. p. 4.
30. Reunión importante. Los Deportes: Revista Semanal Ilustrada de Cultura Física, Automovilismo, Ciclismo, Foot-Ball,... 20 d'abril de 1907;11(452):12.
31. González Balaguer D. Federación Gimnástica Española. Asamblea y fiestas federales. Los Deportes: Revista Semanal Ilustrada. 7 d'octubre de 1900;4(40):627-30.
32. Federación Gimnástica Española. El Liberal. 27 d'agost de 1901. p. 2.
33. El Comité Ejecutivo. Dr. D. Felipe Proubasta. Los Deportes: Revista Semanal Ilustrada. 7 d'octubre de 1900;4(44):692-3.
34. Proubasta F. De algo que importa y mucho se olvida. Los Deportes: Revista Semanal Ilustrada. 30 de desembre de 1900;4(52):822-3.
35. El tiro de pichón. Los Deportes: Revista Semanal Ilustrada. 13 d'abril de 1902;6(14):10.
36. Sociedad General de Carbones de Teruel. Revista Ilustrada de Banca, Ferrocarriles, Industria y Seguros. 10 de juny de 1901. p. 27.
37. Carbonífera del Río Martín. España. 20 de setembre de 1901. n 138. p. 10.
38. El Borinot: Setmanari de Barrila. 1923;1(4):10.
39. El Borinot: Setmanari de Barrila. 1924;2(21):14.
40. Esquellots. L'Esquella de la Torratxa. 1915;37(1926):798.
41. A cau d'orella. El respecte a la vara. L'Esquella de la Torratxa. 1923;46(2326):652.
42. A nuestros lectores. Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona. 1915;1:3-5.
43. Proubasta F. Comunicación sobre un caso de aplicación de fórceps en el estrecho superior. Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona. 1915;1:42-4.
44. Proubasta F. Un nuevo procedimiento de parto metódicamente forzado. Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona. 1915;1:270-2.
45. Proubasta F. El part metódicament forsat sense anestesia. El procediment de la papallona. Anals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya. 1916;10(9):348-56.
46. Proubasta F. Tres casos de distòcia greu. Anals de Ciències Mèdiques. 1921;15(4):111-4.
47. Proubasta F. Alguns punts de vista moderns de l'Obstetrícia. Casos clínics i comentaris. Annals de Medicina. 1933;27(6):443-56.
48. Proubasta F. El parto cuidadoso y el médico. Un nuevo procedimiento de rotación cefálica interna. Annals de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona. 1933;15:263-73.
49. Proubasta F. Un nou procediment de versió per maniobres externes en cas de presentació de tronc decididament transversa. Anals de Medicina. 1911;5(7):411-6.